

Spelen met taal

Voor leerlingen in de bovenbouw
van het basisonderwijs
ontwikkeld door de Radboud Universiteit

Taal is leuk!

Bij de afdeling Nederlandse Taal en Cultuur van de Radboud Universiteit vinden we taal heel leuk. Wij zijn ervan overtuigd dat eigenlijk de meeste mensen taal leuk zullen vinden.

Als ze maar zien dat je met taal kunt spelen! Daarom hebben we in dit boekje een aantal spelletjes, puzzeltjes en grappige taalweetjes bij elkaar gezet. Deze zijn speciaal voor kinderen in het basisonderwijs.

Dus voor iedereen die taal al leuk vond en voor iedereen die nu nog denkt dat taal saai is: veel plezier met dit taalboekje!

Colofon

Dit is een uitgave van de Opleiding Nederlandse Taal en Cultuur van de Radboud Universiteit, in samenwerking met het Wetenschapsknooppunt Radboud Universiteit (WKRU), in het kader van de Neerlandistiek gelden.

Idee en realisatie | Jan van Baren-Nawrocka, Willeke Menks en Sanne Dekker (WKRU) en Marten van de Meulen (Afdeling Moderne talen en culturen), Radboud Universiteit

Vormgeving | gloedcommunicatie, Nijmegen

Druk | Zalsman B.V., Zwolle

Met dank aan | Dyaluna Espinola y Vazques, Emmy ter Ellen, Femke Rens, Fleur Visser, Hannah Snellen, Imme Lammertink, Merel Damhuis, Sharon Hiep

Contact

infowkru@ru.nl | www.wkru.nl

Dit boekje is gratis te downloaden via www.wetenschapdeklasin.nl/taalboekje

Dieren- dialect

Elk dier maakt een eigen geluid. Maar wist je dat dieren in andere talen

anders klinken? Het geluid van een kuiken is in het Nederlands bijvoorbeeld 'piep', maar in het Engels 'cheep' [spreek uit als: tjiep]. Kun jij herkennen welke geluiden bij welk dier horen? Schrijf eerst bij elk dier hoe het klinkt in de taal die jij spreekt.

☐ Voff voff (<i>IJslands</i>)	☐ Myau (<i>Russisch</i>)	☐ Yaow yaow (<i>Zuid Koreaans</i>)
☐ Ouah Ouah (<i>Frans</i>)	☐ Pip (<i>Zweeds</i>)	☐ Cock a doodle doo (<i>Engels</i>)
☐ Hav Hav (<i>Turks</i>)	☐ Guk Guk (<i>Indonesisch</i>)	☐ Cin (<i>Hongaars</i>)
☐ Squit (<i>Italiaans</i>)	☐ Muu (<i>Pools</i>)	☐ Zi zi (<i>Kantonees</i>)
☐ Meuh (<i>Frans</i>)	☐ Qui-qui-ri-quí (<i>Spaans</i>)	☐ Meo meo (<i>Vietnamees</i>)
☐ Kokekokko (<i>Japans</i>)	☐ Humba humba (<i>Bengali</i>)	☐ Ammuu (<i>Fins</i>)
☐ Nyah nyah (<i>Japans</i>)	☐ Kokokoi (<i>Taiwanees</i>)	

In mijn
taal

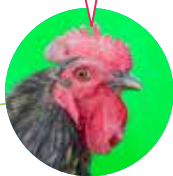
Miauw

In mijn
taal

In mijn
taal

In mijn
taal

In mijn
taal

Tongbrekers

Probeer de volgende zinnen zo snel mogelijk uit te spreken:

- 🐱 Drie dikke drillboren drillen door drie dikke deuren.
- 🐱 De postkoetskoetsier poetst de postkoets met postkoetspoets op een postkoetspoetsdoek.
- 🐱 De Spaanse prins spreekt prima Spaans.
- 🐱 De boer boerde maar de boers broer boerde harder.

Kun jij zelf ook een tongbreker verzinnen? Als je vaak (ongeveer) dezelfde woorden achter elkaar herhaalt, dan krijg je al snel tongbrekers. Probeer het maar eens!

Nog veel
meer tongbrekers
vind je op
tongbrekers.net

Afrikaans

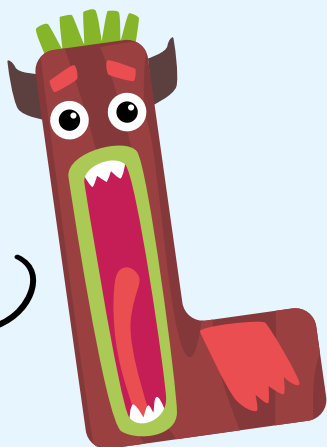
Afrikaans, de taal die door een deel van de mensen in Zuid-Afrika gesproken wordt, lijkt heel erg op het Nederlands. Dat komt omdat deze taal grotendeels is ontstaan uit zeventiende-eeuws Nederlands. Kun jij de betekenis ontdekken?

Afrikaans

Hysbak
Muurprop
Pap wiel
Plaatjoggie
Swaai
Draai
Grassnyer
Stort
Sponskoek
Snydokter
Moltrein
Flits
Naweek

Nederlands

Cake
Metro
Douche
DJ
Zaklamp
Weekend
Stopcontact
Grasmaaier
Lekke band
Schommel
Lift
Bocht
Chirurg

Als je met de trein door Nederland reist, kom je allerlei namen tegen. Ook daarmee kun je spelen. Zie jij welke plaatsnamen van de kaart bij de vragen horen te staan?

Woorden op het spoor

Kun je zelf ook woordgrappen met plaatsnamen bedenken? Meer woordgrappen vind je op www.lachfabriek.nl/taalthumor

1 Er zijn vele wegen die naar Rome:

2 Als het bij hem niet lukt, kan ik nog altijd bij:

3 Ik hou van zomers, vandaar dat ik voor:

4 Ik schaak slecht, maar ik weet dat ik nog:

5 De remmen van de trein zijn stuk, hij stopt niet:

6 De wagen zakte in de modder tot aan zijn:

7 Nee, laat maar zitten, dat heeft geen:

8 Hij bleef zonder iets te zeggen weg, ik was er ook niet, maar ik had een:

9 Een dief had 5 luidsprekers gestolen van een muzikliefhebber, nu had hij geen enkele:

10 Zo'n klein beetje hout voor zoveel geld? Ik wed dat ik daarvoor een heel:

11 Ik spring nooit in de buurt van tuinen, zei de parachutist, want ik ben bang dat ik in de:

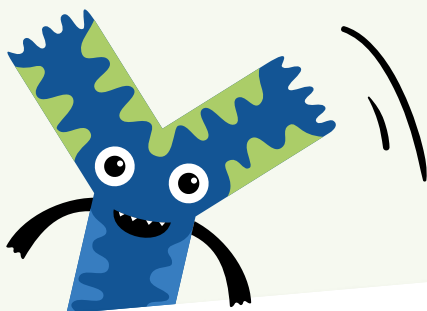
12 Die rotsen dreigen op ons dorp te vallen, maar mooi dat ik niet voor:

13 Toen de klei op was kon men gelukkig nog een tijd met:

Of het nu expres is of per ongeluk, het door elkaar halen van letters in woorden of zinnen heet *spoonerisme* en is heel vaak grappig. Bijvoorbeeld slaatje bla in plaats van blaadje sla of een scheetje beef in plaats van een beetje scheef. Het is helemaal grappig als je dit heel vaak achter elkaar doet, door een heel verhaal vol spoonerismen te maken. Lees het verhaaltje hieronder maar eens.

Misschien heb je na het lezen van "De golf en de zeven weitjes" de smaak te pakken gekregen. Kun je zelf een paar grappige spoonerismen bedenken of een kort verhaaltje schrijven? Je kunt ook een bestaand verhaal gebruiken.

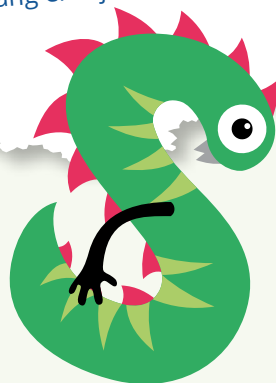
Letters husselen

De golf en de zeven weitjes

Lang geleden beefde er in het los een goedermeit met keven zinderen. Op een dooie mag trok de goedermeit haar kloonste scheetje aan om doodschappen te boen. Doe voor diemand de neur open, schaarwuwde ze. Het kan de woze bolf zijn. Droza ze uit zicht was verdwenen werd er op de kleur gedopt. Het was de woze bolf, die zei dat hij mun hoeder was. Jij ment onze boeder niet! geiden de zeitjes, je zwem is te staar. De woze bolf krikte een stuk slijt in en weer hopte hij klaan. Ik ben jullie loeve mieder, zei hij. Even geloofden de meitjes dat hij hun goeder was, want hij had een steel hoge hem. Maar het geintste kleitje zei: het is onze loeve mieder niet, want er ligt een parte zwoot op de benstervank.

De woze bolf, kakvundige oplichter, kwam opnieuw terug, nu met een goot in het pips, zodat die zo wit was als een peitengoot. Nu garen de weitjes overtuigd dat hij hun loeve mieder was en ze daakten de meur open. De woze bolf streek kak in de ogen van de geine kleitjes om ze te hypnotiseren. Hij was nu zo hongerig dat hij ze in een hip inslakte en meteen in vlaap siel. Moen toedergeit terug was schrok ze schervikkelijk. De dooie meur sching heef! Gekullig had het geinste kleitje zich in de klaande stok verstopt. De woze bolf heeft al mijn zoertjes en brusjes opgegeten, biep hij roos. De goedermeit bipte de knuik van de woze bolf open en de spreitjes gongen er levend uit. De wuik van de bolf werd dolgevuwd met stenen. Daarvan kreeg de dolf zo'n worst, dat hij pij de but ging drinken. Hij piel in de vut en is dronken verjammerlijk. De geitjes slaakten een kreugdevreet en zongen "de dolf is woot, de dolf is woot!" En als ze diet nood zijn dan leven ze nog bang en liij.

Taalonderzoekers moeten vaak oude handgeschreven teksten lezen van bijvoorbeeld zeevaarders en monniken. De spelling is daarbij vaak anders dan hoe jij het op school hebt geleerd. En dan werd er ook nog met de hand geschreven. Soms is het daardoor moeilijker te lezen. Kun jij, net als taalonderzoekers, deze dierenamen uit oude handschriften lezen? Verbind de getypte woorden met de handgeschreven woorden.

Op watstaatdaer.nl staan nog veel meer oefeningen en oude teksten.

Wat staat daer?

schaepen

kieckens

geijten

hoenders

haen

hinnen

verckens

kalkoenen

En nu een wat moeilijker handschrift, met dingen die in de keuken te vinden zijn:

stoelen

pakketel

panne

wanne

schotel

tange

roompotte

lepel

Zomers dichten

Woordgedicht

Een woordgedicht is een gedicht waarbij de beginletters van de regels samen een woord vormen. Rijmen mag, maar hoeft niet.

Voorbeeld:

Zomer

Zand tussen mijn tenen

Op de horizon een zeil

Meer schelpen dan ik tellen kan

En steeds opnieuw

Rekt de tijd zich uit

Schrijf hier je eigen woordgedicht:

Dichten met alliteratie

Als alle woorden in een zin met dezelfde letter beginnen, dan heet dat alliteratie. Daar kun je ook mee dichten. Bijvoorbeeld door iedere regel een nieuwe letter te kiezen.

Voorbeeld:

droom dan dapper dier

van vliegende vluchten vogels

zo zomers zonder zorgen

nu nog noordwaarts

weldra westwaarts wiekend

Schrijf hier je eigen allitererende gedicht:

Elfje

Een elfje is een gedicht van elf woorden. Iedere regel heeft een vast aantal woorden. Het gedicht hoeft niet te rijmen.

Voorbeeld:

zomer (1^e regel: 1 woord)

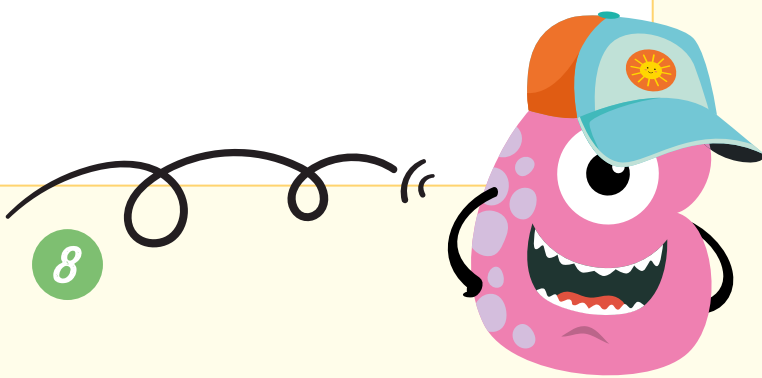
warme zon (2^e regel: 2 woorden)

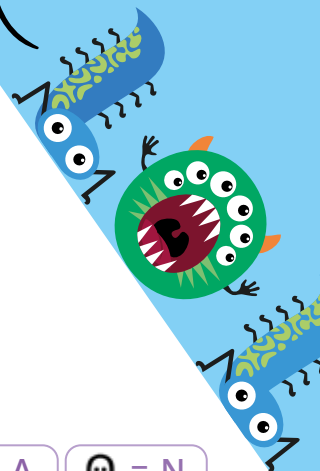
in de verte (3^e regel: 3 woorden)

in miniatuur een schip (4^e regel: 4 woorden)

strand (5^e regel: 1 woord)

Schrijf hier een elfje:

$\partial = A$	$\odot = N$
$\neq = B$	$\Uparrow = O$
$\gamma = C$	$\oplus = P$
$\pitchfork = D$	$\sphericalangle = Q$
$\mathbb{Z} = E$	$\dagger = R$
$\infty = F$	$\Delta = S$
$\circ = G$	$\Sigma = T$
$\mathfrak{A} = H$	$\Omega = U$
$\mathbb{H} = I$	$\P = V$
$\updownarrow = J$	$\mathbb{A} = W$
$\equiv = K$	$\bowtie = X$
$\mathfrak{L} = L$	$\cap = Y$
$\diamond = M$	$\triangleleft = Z$

Bedenk zelf geheime tekens voor elke letter van het alfabet en maak je eigen geheimschrift!

$$= Z$$

Gebarentaal

Auto

Pak met 2 handen het stuur van de auto vast en rijden maar.

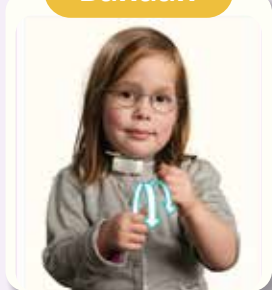
Bal

Een bal is rond. Doe alsof je met twee handen een bal vasthoudt.

Wist je dat gebarentaal per land verschilt? Er is dus ook een Nederlandse gebarentaal! Op deze pagina hebben we tien gebaren afgebeeld. Kies je favoriete gebaar en kijk of je ouders of vriendjes snappen wat het gebaar betekent als je het voor doet.

Banaan

Houd een banaan vast. Pel met de andere hand twee stukken schil.

Poes

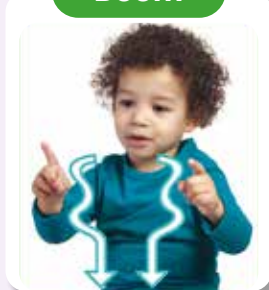
Trek met duim en wijsvinger zachtjes aan de snorharen van de poes.

Slapen

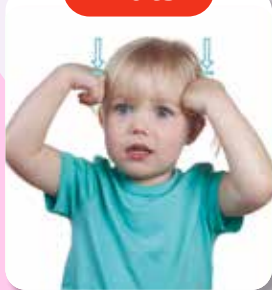
Je hand is je kussen. Leg je hoofd er maar op. Slaap lekker!

Boom

Teken met je wijsvingers van boven naar beneden een boom in de lucht.

Muts

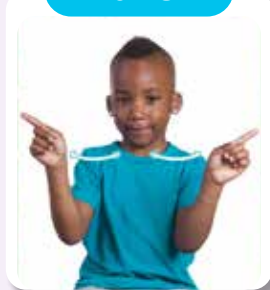
Pak met twee vuisten de rand van je muts en zet hem op je hoofd.

Boterham

Snij met een rechte hand heen en weer op je andere hand alsof je een boterham snijdt.

Muziek

Beweeg je wijsvingers steeds naar elkaar en van elkaar alsof je een dirigent bent.

Uil

Maak twee grote ogen van je handen en kijk daarmee rond.

Dank!

Deze afbeeldingen zijn van 'Gebarenles met Lotte & Max'. Kijk op gebarenles.nl voor meer informatie.

Nederland kent veel dialecten, zeg maar lokale versies van het Nederlands. Hieronder staat een aantal woorden in verschillende Nederlandse dialecten. Weet jij wat ze betekenen? Zet lijnen tussen de woorden en hun betekenis.

De oplossing staat op pagina 15.

Ken je dialecten

Babbelegûchjes

Da's Kaassie

Gebbetje!

Glittergladiool

Huulbessem

Kop verkeerd stoan

Lamaketalanka

Skottelslet

Witte tonnie

Vaatdoek (Brabants)

Stofzuiger (Groesbeeks)

Laat maar, ik heb het allang (Zeeuws)

Grapje (Amsterdams)

Dan is het dik voor mekaar! (Rotterdams)

Discobezoeker (Utrechts)

Chagrijnig zijn (Twents)

Dat weet je toch niet (Brabants)

Smoezen (Fries)

Van taal naar hond

Bij het spel 'letterwissel' probeer je van het ene woord naar het andere woord te komen door steeds één letter te wisselen, toe te voegen of weg te halen. Kies een begin- en eindwoord van ieder vier letters. Elk genoemd woord moet een bestaand woord zijn!

Voorbeeld: van taal naar hond

taal > haal > hal > hak > hok > honk > hond

Kun jij deze afmaken? In twee stappen van boek naar tand:

boek > bok > bol > bal > > > tand

Nu de hele weg, van bril naar half:

bril >

 > half

Bedenk zelf nu twee woorden en probeer van de een naar de ander te komen.

De oplossing staat op pagina 15.

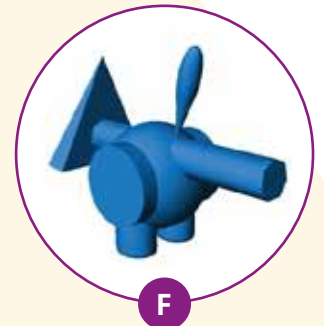
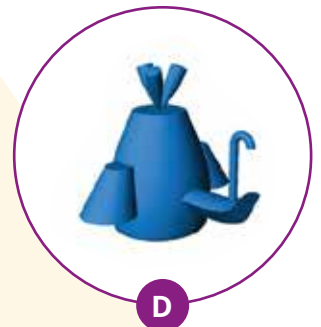
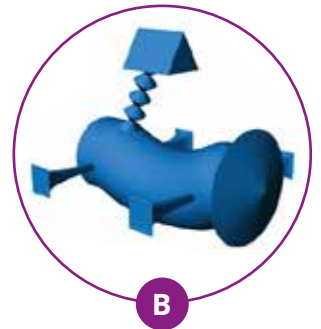
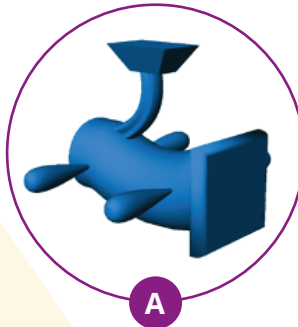
Onbeschrijfelijk?

Maak kennis met de Fribbles, dat zijn... tja, hoe moet je dat nu uitleggen? Dat is ook precies de bedoeling van dit spel. Probeer aan anderen één van deze fribbles te omschrijven.

SPELREGELS

- Speel dit met minimaal 2 mensen, meer mag ook.
- Om de beurt kiest iemand een fribble en schrijft het nummer op een briefje. De anderen mogen het nummer niet zien.
- Degene die een fribble gekozen heeft, probeert uit te leggen van welke fribble hij het nummer heeft opgeschreven, zonder het nummer te noemen of de fribble aan te wijzen.
- De anderen proberen te raden welke fribble deze persoon probeert te beschrijven.
- Je mag ook een fribble kiezen die al eerder aan de beurt is geweest.

Merk je dat het sneller gaat als je een fribble kiest die al eerder aan de beurt is geweest? Je hebt dan samen een 'eigen' taal gevonden om die fribbles eenvoudig te beschrijven. Als er nu nieuwe mensen bijkomen zullen die veel meer moeite hebben om dezelfde fribbles te raden, omdat ze nog niet jullie 'eigen' taal begrijpen.

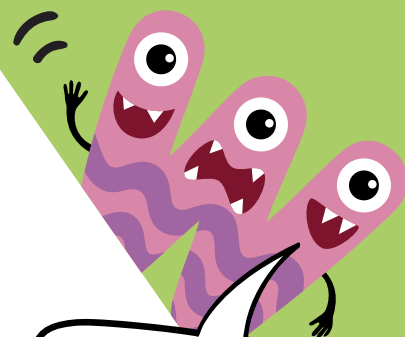
Dank!

Gebruik van Fribbles met dank aan |
Micheal J. Tarr van het Center for the
Neural Basis of Cognition and Department
of Psychology, Carnegie Mellon University,
USA; <http://www.tarrlab.org/> (Engels).

Kijk eerst naar het voorbeeld onderaan deze pagina hoe je een puzzel kunt maken van een zelfgekozen woord. Maak dan je eigen taalpuzzel.

Maak je eigen taalpuzzel

Is de puzzel klaar? Laat iemand anders deze oplossen!

STAP A

Bedenk éérst de oplossing van de puzzel: kies één woord van 4, 5 of 6 letters. Het aantal letters van de oplossing bepaalt hoeveel woorden de puzzel moet bevatten. *Bijvoorbeeld het woord: avond*

STAP B

Bedenk de woorden: iedere letter van de oplossing krijgt zijn eigen woord.

STAP C

Pas de puzzel aan: kleur de vakken die niet nodig zijn in.

STAP D

Bedenk de hints: de hints zijn nodig om de woorden te raden. Hoe moeilijker de hints, hoe moeilijker de puzzel. Schrijf de hints bij het juiste nummer onder de puzzel.

1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			

HINTS

1	
2	
3	
4	
5	
6	

VOORBEELD

A

A
V
O
N
D

B

Aarde
Vuïlnis
Onder
Nu
Donderdag

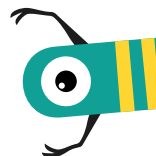
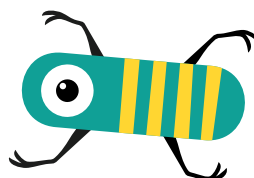
C

1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			

D

1. Een bewoonde planeet
2. Ander woord voor afval
3. Niet boven maar
4. Direct
5. De dag voor vrijdag

Stroop- test

Lees elk woord hardop
en zo snel mogelijk.

groen	paars	oranje	paars	oranje
paars	rood	blauw	rood	geel
rood	oranje	rood	geel	paars
oranje	blauw	geel	groen	rood
geel	groen	paars	oranje	blauw
blauw	geel	groen	blauw	groen

Nu de test: Noem zo snel mogelijk de kleur van elk woord.

Wat gaat makkelijker? (lees op de volgende pagina waarom)

Kunnen jouw vrienden/familie het sneller? Daag ze uit voor deze test!

... het meest voorkomende woordje in het Nederlands 'de' is?

... het woord gezelligheid niet vertaald kan worden in de meeste andere talen?

... er geen Nederlands woord is dat rijmt op twaalf?

... het woord hippopotomonstrosesquippedaliofobie de angst voor lange woorden betekent?

... in het Nederlands in principe eindeloos lange woorden kunnen worden gemaakt, omdat veel woorden samengesteld worden zonder er spaties tussen te schrijven?

... een van de 'vreemdste' kenmerken van het Nederlands is dat we veel 'lege' woorden hebben, zoals 'het' in 'het regent' en 'er' in 'er vaart een man op zee'?

... bijna driekwart van de Nederlandse taal uit woorden bestaat die van andere talen 'geleend' zijn?

... als je meertalig bent opgevoed, je nieuwe vreemde talen ook beter leert?

... er een woordenboek van apenlichaamstaal bestaat?

... in het Nederlands nauwelijks woorden bestaan voor geuren?

... minstens de helft van de wereldbevolking tweetalig is?

... de eerste Nederlandse woorden meer dan twaalfhonderd jaar oud zijn?

Wist je dat....

Oplossingen

Oplossing 'Dierendialect' Pagina 3

Hond

Voff voff (IJslands)
Ouah Ouah (Frans)
Hav Hav (Turks)
Guk Guk (Indonesisch)

Haan

Qui-qui-ri-quí (Spaans)
Cock a doodle doo (Engels)
Kokekokko (Japans)
Kokokoi (Taiwanees)

Muis

Zi zi (Kantonees)
Squit (Italiaans)
Cin (Hongaars)
Pip (Zweeds)

Koe

Meuh (Frans)
Ammuu (Fins)
Muu (Pools)
Humba humba (Bengali)

Kat

Nyah nyah (Japans)
Yaow yaow (Zuid Koreaans)
Meo meo (Vietnamees)
Myau (Russisch)

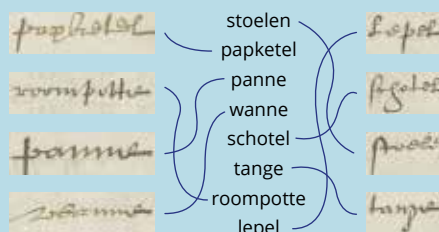
Oplossingen 'Afrikaans' Pagina 4

Hysbak = Lift
Muurprop = Stopcontact
Pap wiel = Lekke band
Plaatjoggie = DJ
Swaai = Schommel
Draai = Bocht
Grassnyer = Grasmaaier
Stort = Douche
Sponskoek = Cake
Snydokter = Chirurg
Moltrein = Metro
Flits = Zaklamp
Naweek = Weekend

Oplossing 'Woorden op het spoor' Pagina 5

1. Leiden
2. Utrecht
3. Winterswijk
4. Rotterdam
5. Best
6. Assen
7. Nuth
8. Rheden
9. Boxmeer
10. Boskoop
11. Roosendaal
12. Steenwijk
13. Zandvoort

Oplossing 'Wat staat daer?' Pagina 7

Oplossing 'Kraak deze taalcode' Pagina 9

Een code kraken is vaak makkelijker dan je denkt

Oplossing 'Ken je dialecten' Pagina 11

Babbelegûchjes = Smoezen (Fries)
Da's Kaassie = Dan is het dik voor mekaar! (Rotterdams)
Gebbetje! = Grapje! (Amsterdams)
Glittergladiol = Discobezoeker (Utrechts)
Huulbessem = Stofzuiger (Groesbeeks)
Kop verkeerd stoan = Chagrijnig zijn (Twents)
Lamaketalanka = Laat maar, ik heb het allang. (Zeeuws)
Skottelslet = Vaatdoek (Brabants)
Witte tonnie = Dat weet je toch niet. (Brabants)

Oplossing 'Van taal naar hond' Pagina 11

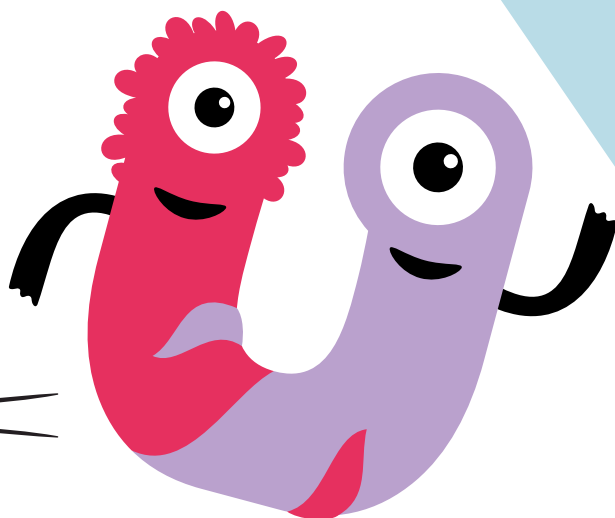
Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk. Dit zijn voorbeelden, misschien had jij andere oplossingen die ook goed zijn!

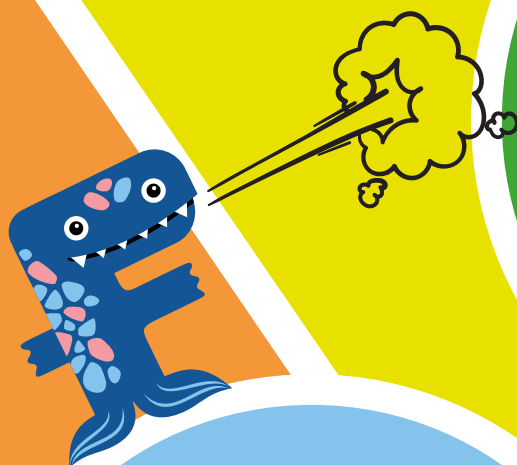
In twee stappen: boek > bok > bol > bal > bad > band > tand

Van bril naar half: bril > bil > bal > hal > half

Oplossing 'Strooptest' Pagina 14

Doordat we zo gewend zijn om woorden te lezen gaat dat automatisch. Daarom is de kleur zeggen zo moeilijk.

Dierenketting

In dit spel maak je met één of meer anderen een zo lang mogelijke ketting van diernamen.

Iemand noemt een (bestaande) diernaam. De volgende noemt een andere diernaam die begint met de letter waarmee het vorige woord is geëindigd. Op deze manier gaat het steeds verder. Elk dier mag maar één keer genoemd worden. Het spel eindigt als iemand geen dier meer weet of een dier noemt dat al geweest is.

Voorbeeld: aap – pandabeer – regenworm – muis – slang – ...

Geen ja en geen nee

In dit spel mag je geen ja en geen nee zeggen. Hoe lang kun jij dat volhouden? Je speelt samen met één of meer mensen. Stel elkaar allerlei vragen om de anderen ja of nee te laten zeggen. Wie ja of nee zegt, is af.

Ga net zolang door tot er één persoon overblijft, die is de winnaar.

Tip: Voor extra uitdaging kun je steeds nieuwe woorden toevoegen die niet gezegd mogen worden.

3 snelle taal-spelletjes

Letterhoppen

Dit spel doe je met twee of meer. Kies samen een woord. Jullie noemen nu om de beurt een letter van het alfabet, je begint met 'a' en eindigt bij 'z'. Maar let op: zit jouw letter in het gekozen woord, dan moet je 'hop' zeggen.

Kiezen jullie bijvoorbeeld het woord 'varken', dan is het 'hop', 'b', 'c', 'd', 'hop', 'f', ...

Woorden:	Uitdaging:
Boek	Alfabet
Punt	Leesbril
Komma	Bladzijde

